

OBSAH

	PŘEDMLUVA K 5. VYDÁNÍ	13
1	METODIKA KONSTRUOVÁNÍ . . . . . <i>Prof. Ing. Dr. Alfred Bolek</i>	15
1.1	Požadavky na konstruktéra	17
1.2	Myšlenkové pochody při konstruování	20
1.3	Informace pro konstruktéry	22
1.4	Klasický způsob konstruování	23
1.5	Konstruování	28
1.6	Hodnocení konstrukce	29
1.6.1	Jednobodové hodnocení	29
1.6.2	Dvojbodové hodnocení	29
1.6.3	Hodnotová analýza	33
1.6.4	Výroba a montáž	36
1.6.5	Exploatace	36
1.7	Systémový způsob konstruování	36
1.8	Racionalizační prostředky při konstruování	43
2	TECHNICKÁ NORMALIZACE . . . . . <i>Prof. Ing. Karel Švejda</i>	45
2.1	Technické normy	45
2.2	Vyvolená čísla a normální rozměry	49
2.3	Lícování	54
2.3.1	Obecné zásady	54
2.3.2	Tolerování délkových rozměrů	55
2.3.3	Tolerování úhlových rozměrů	65
2.3.4	Mezní úchytky netolerovaných rozměrů	66
2.4	Tolerování tvaru a polohy	69
2.4.1	Tolerance a úchytky tvaru	71
2.4.2	Tolerance a úchytky polohy	75
2.4.3	Souhrnné tolerance a úchytky tvaru a polohy	85
2.4.4	Závislé tolerance	85
2.5	Tolerance a mezní úchytky v rozměrových řetězcích	87
2.6	Drsnost povrchu	90
3	PEVNOSTNÍ VÝPOČTY STROJNÍCH SOUČÁSTÍ . . . . . <i>Doc. Ing. Pavel Puchmajer, CSc., prof. Ing. Jan Wanner, DrSc.</i>	100
3.1	Základní pojmy	100

3.1.1	Vnitřní statické účinky	101
3.1.2	Napětí	101
3.1.3	Napjatost	102
3.1.4	Jednoosá (přímková) napjatost	102
3.1.5	Dvouosá (rovinná) napjatost	104
3.1.6	Trojosá (prostorová) napjatost	105
3.1.7	Pracovní diagram materiálu	109
3.1.8	Hookův zákon pro smyk	113
3.1.9	Přetvoření při jednoosé napjatosti	114
3.1.10	Rozšířený Hookův zákon	
3.1.11	Poměrná objemová změna	117
3.1.12	Měrná deformační energie	117
3.1.13	Pevnostní podmínky při statickém namáhání	118
3.2	Pevnostní hypotézy	120
3.2.1	Prostý tah (tlak)	123
3.2.1.1	Deformační energie při prostém tahu (tlaku)	126
3.2.2	Prostý smyk (střih)	126
3.2.2.1	Deformační energie při prostém smyku	128
3.2.3	Ohyb přímých prutů	129
3.2.3.1	Kvadratické momenty ploch	129
3.2.3.2	Kvadratické momenty k posunutým osám	130
3.2.3.3	Kvadratické momenty k pootočeným osám	131
3.2.3.4	Kvadratický poloměr průřezu a elipsa průřezu	132
3.2.4	Rovinný ohyb přímých prutů	133
3.2.4.1	Vnitřní statické účinky	134
3.2.4.2	Průběh napětí při prostém rovinném ohybu	136
3.2.4.3	Vliv posouvající síly při rovinném ohybu	140
3.2.4.4	Deformace nosníku při rovinném ohybu	141
3.2.4.5	Deformační energie při ohybu	143
3.2.4.6	Prostorový (šikmý) ohyb	144
3.2.5	Rovinný ohyb křivých prutů	145
3.2.6	Volný krut přímých prutů	146
3.2.6.1	Rozdělení smykových napětí u prutů kruhového průřezu	146
3.2.6.2	Průřezové charakteristiky prutů nekruhového průřezu	149
3.2.6.3	Úhlové deformace prutů	150
3.2.6.4	Deformační energie při volném krutu	152
3.3	Namáhání přímých prutů na vzpěr	152
3.3.1	Kritická síla a kritické napětí přímého tlačенého prutu	152
3.3.2	Výpočet tlačенých prutů podle ČSN	155
3.4	Namáhání nad mezí kluzu	157
3.4.1	Pracovní diagram	157
3.4.2	Princip odlehčování	158
3.4.3	Plastický stav prutu obdélníkového průřezu namáhaného na ohyb	159
3.4.4	Plastický stav prutu kruhového průřezu namáhaného na krut	162
3.4.5	Plastický stav víceosé napjatosti	164

3.5	Kombinované namáhání	164
3.6	Namáhání při proměnlivém zatížení	168
3.6.1	Kmitavé zatížení	169
3.6.2	Mez únavy – Wöhlerův diagram	171
3.6.3	Haighův a Smithův diagram	173
3.6.4	Parametry ovlivňující mez únavy	175
3.6.4.1	Součinitel tvaru	175
3.6.4.2	Součinitel vrubu	183
3.6.4.3	Součinitel vrubové citlivosti	184
3.6.4.4	Vliv velikosti součásti	185
3.6.4.5	Vliv jakosti povrchu	186
3.6.5	Určení bezpečnosti	187
3.6.5.1	Jednoosá napjatost	187
3.6.5.2	Kombinované namáhání	190
3.7	Hlavní principy používané v pružnosti a pevnosti	191
3.7.1	Příčinkové činitele	192
3.7.2	Princip superpozice posuvů	192
3.7.3	Clapeyronův princip	192
3.7.4	Bettiho věta	193
3.7.5	Maxwellova věta	193
3.7.6	První Castiglianova věta	194
3.7.7	Druhá Castiglianova věta	194
3.7.8	Mohrův integrál	195
3.8	Staticky neurčité soustavy	196
3.9	Postup při pevnostním výpočtu strojních součástí	199
4	SPOJOVÁNÍ STROJNÍCH SOUČÁSTÍ	204
	<i>Prof. Ing. Josef Kochman</i>	
4.1	Šroubové a závitové spoje	205
4.1.1	Závity	206
4.1.1.1	Lícování závitů	208
4.1.1.2	Lícování závitů pohybových šroubů	213
4.1.2	Tvarové prvky šroubů a spojovacích součástí	215
4.1.3	Spojovací šrouby	217
4.1.3.1	Šrouby pro zvláštní účely	222
4.1.4	Materiály šroubů a matic	224
4.1.5	Silové poměry u šroubů s ostrým závitem	224
4.1.5.1	Pojištění šroubového spoje proti uvolnění	227
4.1.6	Šroubové spoje s předpětím	229
4.1.6.1	Vliv provozní teploty na předpětí	235
4.1.7	Pevnostní výpočet spojovacích šroubů	236
4.1.8	Pohybové šrouby	243
4.1.9	Konstrukční provedení matic pohybových šroubů	245
4.2	Spojovací kolíky	247
4.2.1	Druhy kolíků	247

4.2.2	Použití kolíků	249
4.2.3	Pevnostní výpočet kolíků	251
4.3	Spojovací čepy	254
4.3.1	Druhy čepů	254
4.3.2	Zajištění polohy čepu v součástech	255
4.3.3	Pevnostní výpočet čepu	256
4.4	Klíny, pera a drážkové spoje	258
4.4.1	Podélné spojovací klíny	258
4.4.1.1	Druhy a použití podélných klínů	258
4.4.1.2	Rozměry podélných klínů	260
4.4.1.3	Úprava spojovaných součástí	260
4.4.1.4	Namáhání klínového spoje	261
4.4.2	Spojovací pera	262
4.4.2.1	Druhy a použití per	263
4.4.2.2	Rozměry pera	265
4.4.2.3	Uložení spojů s pery	265
4.4.2.4	Namáhání spoje s pery	265
4.4.3	Příčné klíny	266
4.4.3.1	Příčný klín zatížený stálou silou	267
4.4.3.2	Příčný klín zatížený proměnlivou (střídavou) silou	268
4.4.4	Příčné stavěcí klíny	269
4.4.5	Drážkové spoje	270
4.4.5.1	Druhy a provedení drážkových spojů	270
4.4.5.2	Lícování drážkového spoje	272
4.4.5.3	Pevnostní výpočet drážkového spoje	272
4.4.6	Polygonové spoje	275
4.5	Svěrné spoje	276
4.5.1	Svěrné spoje s válcovou stykovou plochou	277
4.5.2	Svěrné spoje s kuželovou stykovou plochou	279
4.5.3	Svěrné spoje s kuželovým pouzdem	281
4.5.4	Spojení součástí vzepřením	281
4.6	Nalisované spoje	284
4.6.1	Silové poměry v nalisovaném spoji	284
4.6.2	Únosnost nalisovaného spoje	288
4.6.3	Určení přesahu nalisovaného uložení	290
4.6.4	Pevnostní výpočet nalisovaného spoje	292
4.6.5	Lícování stykových ploch nalisovaného spoje	293
4.6.6	Způsoby montáže nalisovaných spojů	294
4.6.6.1	Montáž spoje lisovaného za studena	294
4.6.6.2	Montáž spoje lisovaného za tepla	296
4.6.7	Změny rozměrů součástí po nalisování	297
4.6.8	Konstrukční provedení nalisovaných spojů	298
4.7	Nýtové spoje	301
4.7.1	Spojení nýty	301
4.7.2	Druhy a materiál nýtů	302

4.7.3	Provedení nýtových spojů	304
4.7.4	Namáhání a pevnostní výpočet nýtových spojů	307
4.7.4.1	Dimenzování prutů namáhaných na tah	311
4.7.4.2	Dimenzování prutů namáhaných na tlak	311
4.7.5	Spojení roznýtováním	313
4.8	Svarové spoje	315
	<i>Doc. Ing. Zdeněk Klepš, CSc.</i>	
4.8.1	Druhy svařování	315
4.8.1.1	Tavné svařování	315
4.8.1.2	Svařování tlakem	317
4.8.2	Materiály pro svarky	318
4.8.3	Volba přídavného materiálu	321
4.8.4	Druhy tavných svarů a úprava stykových ploch	323
4.8.5	Deformace a vnitřní pnutí ve svarových spojích	330
4.8.6	Určení rozměrů svarů	331
4.8.6.1	Výpočet tavných svarů při statickém namáhání	336
4.8.6.2	Výpočet tavných svarů při dynamickém zatížení	348
4.8.6.3	Výpočet děrových a žlábkových svarů	354
4.8.6.4	Výpočet odporových svarů	355
4.8.7	Příklady použití svařování	357
4.8.8	Zkoušení svarů	371
4.9	Pájené spoje	373
	<i>Prof. Ing. Dr. Alfred Bolek</i>	
4.9.1	Měkké pájky	374
4.9.2	Tvrdé pájky	374
4.9.3	Použití pájených spojů	376
4.9.4	Pevnostní výpočet pájených spojů	378
4.10	Lepené spoje	382
4.10.1	Druhy lepených spojů	386
4.10.2	Pevnostní výpočet lepených spojů	388
5	ČEPY, OSY, HŘÍDELE	
	<i>Ing. Václav Chaloupka, CSc.</i>	
5.1	Čepy	389
5.2	Osy	391
5.3	Hřídele	392
5.4	Tvar hřídele	393
5.5	Kontrola hřídelů při proměnlivém namáhání	399
5.6	Kontrola deformací hřídelů	404
5.7	Kontrola kmitání hřídelů	415
5.7.1	Ohybové kmity hřídele	416
5.7.2	Krouživé kmitání hřídele	419
5.7.3	Torzni kmitání hřídele	422
5.8	Staticky neurčité hřídele	425
5.9	Ohebné hřídele	430

6	MAZÁNÍ A MAZIVA	432
	<i>Prof. Ing. Štefan Glézl, DrSc.</i>	
6.1	Styk kluzných ploch z hlediska tribologie	432
6.2	Tření a podstata mazání	436
6.3	Jakost a opotřebení stykových ploch	437
6.4	Charakteristiky a požadavky na maziva	440
6.4.1	Tuhá maziva	442
6.4.2	Plastická maziva	443
6.4.3	Kapalná maziva	444
6.4.4	Plynná maziva	447
6.5	Přísady do maziv	448
6.6	Mazací soustavy	449
6.6.1	Mazací soustavy s kapalným mazivem	449
6.6.2	Mazací soustavy s konzistenčními mazivy	454
6.7	Kontrolní a ochranná zařízení	455
7	ULOŽENÍ HŘÍDELŮ	456
7.1	Kluzná ložiska	456
	<i>Ing. Karel Novák a kolektiv</i>	
7.1.1	Rozdělení kluzných ložisek	457
7.1.2	Volba druhu kluzného ložiska	461
7.1.3	Ložiska s hydrodynamickým mazáním	461
7.1.3.1	Radiální ložiska	464
7.1.3.2	Hydrodynamický výpočet staticky zatíženého radiálního kruhově válcového ložiska	464
7.1.3.3	Hydrodynamický výpočet dynamicky zatíženého radiálního kruhově válcového kluzného ložiska	471
7.1.4	Axiální hydrodynamická ložiska	480
7.1.4.1	Hydrodynamický výpočet axiálního ložiska s naklápěcími segmenty . . .	481
7.1.4.2	Ložiska pro vysoké kluzné rychlosti	490
7.1.5	Hydrostatická ložiska	495
7.1.5.1	Axiální kotoučové ložisko	496
7.1.5.2	Axiální prstencové ložisko	498
7.1.6	Ložiska s malými nároky na mazání a ložiska bezmazná	499
7.1.7	Ložiskové materiály	502
7.1.7.1	Ložiskové pánve a pouzdra	506
7.1.7.2	Konstrukční směrnice	507
7.1.8	Mazací soustavy	509
7.1.9	Konstrukce ložisek	509
7.1.9.1	Radiální kluzná ložiska	509
7.1.9.2	Axiální ložiska	520
7.2	Valivá ložiska	526
	<i>Ing. Jan Fröhlich</i>	
7.2.1	Konstrukce a rozměry valivých ložisek	526
7.2.2	Rozměry valivých ložisek	538

7.2.3	Přesnost rozměrů a chodu	538
7.2.4	Materiál ložisek	539
7.2.5	Vůle valivých ložisek	540
7.2.6	Napětí a přetvoření valivých ložisek	542
7.2.6.1	Bodový styk	543
7.2.6.2	Čárový přímkový styk	545
7.2.6.3	Vzájemné posunutí ložiskových kroužků	545
7.2.7	Dovolené namáhání valivých ložisek	546
7.2.7.1	Statické zatížení	546
7.2.7.2	Statické namáhání valivých ložisek	547
7.2.8	Rozdělení sil v ložisku	551
7.2.8.1	Jednořadá ložiska s kosouhlým stykem	551
7.2.8.2	Kuželíková ložiska	555
7.2.9	Trvanlivost a dynamická únosnost ložisek	557
7.2.9.1	Trvanlivost ložisek	557
7.2.9.2	Dynamická únosnost	558
7.2.9.3	Ekvivalentní zatížení ložisek	562
7.2.10	Tření valivých ložisek	566
7.2.11	Provozní teplota ložiska	569
7.2.12	Mezní otáčky	569
7.2.13	Lícování ložisek	576
7.2.14	Mazání valivých ložisek	576
7.2.14.1	Mazání plastickým mazivem	578
7.2.14.2	Mazání olejem	578
7.2.14.3	Mazání pevným mazivem	579
7.2.15	Těsnění ložisek	580
7.2.16	Konstrukce uložení ložisek	582
7.2.17	Montáž a demontáž valivých ložisek	583
7.2.18	Obsluha a zkušební chod valivých ložisek	585
8	HŘÍDELOVÉ SPOJKY	587
	<i>Prof. Ing. Dr. Alfred Bolek</i>	
8,1	Rozdělení spojek	587
8.1.1	Základní vztahy při navrhování spojek	590
8.2	Určení velikosti spojky	591
8.2.1	Určení velikosti spojky podle součinitele K	591
8.2.2	Určení velikosti spojky z náhradní soustavy soustrojí	599
8.2.3	Určení velikosti spojky z dynamického výpočtu soustavy	604
8.2.3.1	Tříhmotová netlumená torzní soustava	608
8.2.3.2	Tříhmotová tlumená torzní soustava	611
8.2.3.3	Dvuhmotová netlumená torzní soustava	612
8.2.3.4	Dvuhmotová tlumená torzní soustava	615
8.3	Navrhování spojek	623
8.3.1	Velikost spojky	623
8.3.2	Upevnění spojek na hřídeli	624

8.3.3	Uložení hřídelů hřídelových spojek	625
8.3.4	Polohy os spojovaných hřídelů	626
8.3.5	Průběhy točivých momentů	626
8.4	Mechanické neovládané spojky	628
8.4.1	Spojky nepružné	628
8.4.1.1	Spojky pevné	628
8.4.1.2	Spojky vyrovnávací	640
8.4.2	Pružné spojky	666
8.4.2.1	Pružné spojky s koženými články	670
8.4.2.2	Pružné spojky s pryžovými články	673
8.4.2.3	Pružné spojky s ocelovými pružinami	680
8.5	Mechanické ovládané spojky	693
8.5.1	Výsuvné spojky mechanicky řazené	693
8.5.2	Výsuvné spojky zubové	702
8.5.3	Výsuvné spojky třecí	705
8.5.3.1	Obecné zásady	705
8.5.3.2	Ztráty třením v třecích spojkách	706
8.5.3.3	Výpočet třecích spojek	710
8.5.3.4	Hlavní druhy zasouvacích ústrojí mechanicky ovládaných třecích spojek	715
8.5.3.5	Konstrukční provedení třecích spojek	715
8.5.3.6	Konstrukční provedení elektromagnetických zubových spojek	737
8.6	Spojky pojistné	741
8.6.1	Pojistné spojky s rozrušitelnými prvky	741
8.6.2	Pojistné spojky vysmekávací	743
8.6.3	Pojistné třecí prokluzovací spojky	746
8.7	Rozběhové spojky	749
8.8	Volnoběžné spojky	756
8.9	Hydraulické spojky	760
8.9.1	Hydrodynamické spojky	760
8.9.1.1	Konstrukční uspořádání hydrodynamických spojek	771
8.9.2	Hydrostatické spojky	771
8.10	Elektrické spojky	773